

หมั่นเพียรเรียนศึกษา

ปรารถนาตามพระคริสต์ พัฒนาชีวิตเพื่อปวงชน☆

(The Love of Learning and the Desire for God)

ผศ.ดร. วรยุทธ ศรีวรกุล✍

1. บทนำ

เราชาวคริสต์ต่างก็มีความเชื่อว่าชีวิตของเราเป็นของประทานมาจากพระเจ้า พระองค์ทรงประทานให้แก่เราทั้งชีวิตฝ่ายกายและฝ่ายวิญญาณ เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาชีวิตให้ดีทั้งกายและวิญญาณด้วยอาหารสำหรับกายและจิตเพราะ "มนุษย์มิได้ดำรงชีวิตด้วยอาหารเท่านั้น แต่ดำรงชีวิตด้วยพระวาจาทุกคำที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระเจ้า" (มัทธิว 4: 4) เมื่อพระเจ้าทรงประทานชีวิตให้แก่เรานั้นพระองค์ยังได้ทรงประทานศักยภาพต่างๆ ให้แก่เราด้วยทั้งฝ่ายกายและฝ่ายจิต เพราะฉะนั้นเราจึงต้องค้นหาตนเองให้พบ กล่าวคือต้องค้นหาว่าเรามีภาวะแฝงหรือศักยภาพอะไรบ้างมากน้อยเพียงใด แล้วพัฒนาศักยภาพต่างๆ เหล่านั้นให้บังเกิดเป็นภาวะจริง

ขึ้นมา ถ้าหากเราไม่ยอมทำอะไรเลยกับศักยภาพที่ถูกให้มา เหมือนกับบ่าวที่นำเงินตะลันต์ไปฝังดินไว้ เราย่อมจะมีปัญหาอย่างแน่นอนเมื่อถึงเวลาที่จะต้องไปอยู่ต่อเฉพาะพระพักตร์พระองค์

2. รักที่จะเรียนรู้ (Love to Learn)

เมื่อพิจารณาดูให้ดีเราจะพบว่าศักยภาพทางจิตอย่างหนึ่งที่พระเจ้าทรงประทานให้กับเราทุกคน คือ เสรีภาพ ไม่ว่าเราจะเป็นใคร อยู่ที่ไหน เวลาใดหรืออยู่ในฐานะใด เราจะมีเสรีภาพในการเลือกอยู่เสมอ เมื่อมีเสรีภาพในการเลือก เราย่อมมีโอกาสทำบุญหรือบาป ทำดีหรือชั่วก็ได้ ถึงแม้เราจะเลือกเกิดไม่ได้ (สุดแท้แต่น้ำพระทัยของพระเจ้าจะให้เราเกิดในบริบทสังคมวัฒนธรรมใด) แต่พระก็ทรงให้เรา มีความสามารถในการเลือกเสมอ เราทุก

☆ บรรยายพิเศษเนื่องในโอกาสวันวิชาการแสงธรรม ในวันศุกร์ที่ 10 ธันวาคม 2547 ณ ห้องประชุมใหญ่วิทยาลัยแสงธรรม

✍ คณบดีคณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

คนที่อยู่ ณ ที่นี้ต่างก็เลือกที่จะทำและเลือกที่จะเป็นอย่างที่ทำหรือเป็นอยู่ และสักวันหนึ่งเราอาจจะเลือกที่จะทำและเลือกที่จะเป็นอะไรที่แตกต่างจากที่ทำหรือเป็นอยู่ในเวลานี้ก็ได้ นั่นแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เรามีความสามารถในการเลือกตลอดเวลา

โดยปกติเวลาที่คนเราจะตัดสินใจเลือกอะไรสักอย่างมักจะมีเรื่องของแรงจูงใจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ นักจิตวิทยาแบ่งแรงจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ แรงจูงใจภายนอกกับแรงจูงใจภายใน นักจิตวิทยาถือว่าแรงจูงใจภายในได้แก่ ความปรารถนา ความต้องการ ความสนใจและทัศนคติ เป็นต้น ส่วนแรงจูงใจภายนอกได้แก่ รางวัล การลงโทษ การแข่งขัน การประกวด การดีเตียน การยกย่อง เกียรติยศ อำนาจ ฯลฯ อันที่จริง แรงจูงใจของคนเรามักจะผสมปนเปกันระหว่างภายนอกกับภายในอย่างแยกไม่ออก ยกตัวอย่างเช่น เงินเป็นปัจจัยภายนอก ความปรารถนาเป็นปัจจัยภายใน ความปรารถนาเงินเป็นปัจจัยที่รวมทั้งภายนอกและภายใน หรือชื่อเสียงเป็นปัจจัยภายนอก ความต้องการเป็นปัจจัยภายใน ความต้องการชื่อเสียงรวมทั้งสองอย่างเข้าไว้ด้วยกัน ในความเป็นจริง ความปรารถนาหรือความต้องการของคนเราไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ลอยๆโดยไม่มีสิ่งอื่นมารองรับ ดังนั้นการแบ่งแยกดังกล่าวของนักจิตวิทยาดูเหมือนจะทำได้แต่ในความคิดเท่านั้น ความต้องการของคนเรา

นั้นนักจิตวิทยาบางคนดังเช่น มาสโลว์ ได้แบ่งออกเป็นขั้นๆนับตั้งแต่ต่ำสุดคือ ความต้องการทางสรีระไปจนกระทั่งสูงสุดคือพัฒนาดนให้บรรลุถึงภาวะจริง (self-actualization)

การแบ่งแยกทัศนคติออกเป็นทางลบและทางบวกดูเหมือนจะใช้การได้ดีกว่าการแบ่งแยกแรงจูงใจออกเป็นภายนอกและภายใน ถ้าหากเรามีทัศนคติเชิงบวกต่อสิ่งใด เราก็ชอบอยากเข้าหาอยากใกล้ชิดสิ่งนั้น ตรงข้ามหากเรามีทัศนคติเชิงลบต่อสิ่งใด เราก็อยากหนีให้ไกลห่างสิ่งนั้น ไม่อยากสัมผัส ไม่อยากเข้าใกล้ ความรักส่งเสริมทัศนคติในเชิงบวกส่วนความเกลียดชังจะส่งเสริมในทางลบ ถ้าหากเรารักสิ่งใด เราก็ย่อมมีความสุขหากได้ใกล้ชิดหรือสัมผัสสิ่งที่เรารัก

เคยมีคำกล่าวว่า “ชีวิตที่ปราศจากการเรียนรู้คือความตาย” ถ้าหากคำกล่าวนี้เป็นความจริงก็ย่อมแสดงว่าคนที่ยังมีลมหายใจทุกคนมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบการเรียนรู้ก็ตาม โดยนัยนี้ ถ้าหากใครชอบการเรียนรู้เขาก็ย่อมมีความสุข ถ้าหากไม่ชอบก็ย่อมมีทุกข์เพราะชีวิตจำต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นการแสวงหาความรู้ซึ่งมีความหมายที่แคบกว่า เพราะฉะนั้นคำว่า “รักที่จะเรียนรู้” ในที่นี้ใช้ในความหมายว่า “ชอบที่จะแสวงหาความรู้” ถ้าหากใครชอบที่จะแสวงหาความรู้ ทุกครั้งที่เขามีโอกาส

ได้แสวงหาความรู้ เขาย่อมมีความสุขและไม่เคย
ทอดอวยยอมแพ้ถึงแม้จะมีอุปสรรคมาขวางกั้นก็
ตาม ถ้าหากเอ็ดสันไม่รักในการประดิษฐ์คิดค้น
ป่านนี้เราอาจจะยังไม่มีหลอดไฟฟ้าใช้และอาจจะ
ยังไม่มีเครื่องเสียงฟังก็ได้ เพราะหากเอ็ดสันไม่รัก
ในสิ่งที่เขาทำ เขาคงเลิกทดลองหลังจากที่ต้อง
ประสบความล้มเหลวเพียงไม่กี่ครั้ง เอ็ดสัน
ทดลองเป็นหมื่นๆ ครั้งโดยไม่ยอมเลิกเขาก็เพราะ
เขาได้ทำในสิ่งที่เขารัก คนเราย่อมมีความสุขและ
ในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จถ้าหากเขารักในสิ่ง
ที่ทำและทำในสิ่งที่รัก

อาจจะมีความถามขึ้นมาว่าทำไมคนเราควร
เริ่มต้นที่ความรักหรือความชอบ คำตอบก็คือถ้า
หากเราได้ทำในสิ่งที่รักหรือชอบแล้ว ความเพียร
พยายามจะเป็นสิ่งที่ตามมาอย่างไม่ต้องสงสัย ใน
คำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องอิทธิบาท 4 นั้น
เริ่มต้นด้วย จันทะ แล้วตามด้วยวิริยะ จิตตะ และ
วิมังสาตามลำดับ ชีวิตของพระองค์เองเป็น
ตัวอย่างที่ดีของผู้ที่มีอิทธิบาท 4 พระองค์ทรงมี
พระทัยรัก มีความปรารถนาที่จะตรัสรู้เป็น
พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีความพากเพียรในการ
แสวงหาทางหลุดพ้น พระองค์ทรงมีพระทัยจดจ่อ
และประเมินผลได้ตรงต่องโดยตลอดจนกระทั่งบรรลุ
ในที่สุด บรรดาลูกศิษย์ลูกหาต่างก็ทอถึง
พระองค์ไปหมดแล้วเพราะไม่มีใครมีอิทธิบาท 4
มากเท่ากับพระองค์ ถ้าหากพระองค์ไม่มีพระทัย

รัก ไม่มีความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว
พระองค์คงจะไม่ทรงสละทรัพย์ศฤงคารทั้งปวง
แล้วออกผนวช พระองค์ทรงศึกษาจากสำนักต่างๆ
ก็แล้ว ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาก็แล้ว ถ้าหาก
พระองค์ไม่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะ
บรรลุนิพพาน พระองค์คงจะทรงเลิกแสวงหากลางคัน
เช่นเดียวกับบรรดาศิษย์ของพระองค์

เราชาวคริสต์ต่างก็เชื่อว่าหลังจากที่อาดัม
และเอวาทำบาปแล้ว ชีวิตก็เต็มไปด้วยอุปสรรค
และความเจ็บปวดทรมาน พระเยซูเจ้าตรัสว่า
“ชีวิตของมนุษย์สั้นนักแต่เต็มไปด้วยความลำบาก
มากมาย” นักปรัชญาอินเดียเคยกล่าวไว้ว่า “ชีวิต
คือกระจกของปัญญา” ดังนั้น ไม่ว่าเราจะทำอะไร
อยู่ที่ไหนในเวลาใดดูเหมือนว่าเราจะหนีปัญหา
อุปสรรคไม่พ้น ถ้าหากเราไม่รักในสิ่งที่ทำแล้ว
เวลาพบอุปสรรคเรามักจะทอดอวยและยอมแพ้ได้
ง่ายๆ ถ้าหากเรารักในสิ่งที่ทำและได้ทำในสิ่งที่รัก
เราย่อมมีความสุขและความสำเร็จก็ย่อมจะไม่หนี
หายไปไหน

3. เรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวทางของยูเนสโก (UNESCO)

รายงานของจาค์ เดอลอร์ส(Jaques Delors)
ที่มีต่อองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม
แห่งสหประชาชาติหรือที่รู้จักกันดีในนามองค์การ
ยูเนสโก(UNESCO) ได้กล่าวไว้ว่าการศึกษาลด

ชีวิตมีรากฐานอยู่บนเสาหลัก 4 ประการ คือ (1) เรียนรู้ที่จะรู้ (Learn to know) (2) เรียนรู้ที่จะทำ (Learn to do) (3) เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกัน (Learn to live together) และ (4) เรียนรู้ที่จะเป็น (Learn to be)

3.1 เรียนรู้ที่จะรู้ (Learn to Know)

ในหนังสือ Republic ของเพลโต เขาได้จัดปรีชาญาณ(wisdom)ให้เป็นหนึ่งในคุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการร่วมกับความกล้าหาญ(courage) ความรู้จักประมาณตน(temperance) และความยุติธรรม(justice) ปรีชาญาณหรือความฉลาดรอบคอบ(prudence)เป็นคุณธรรมที่น่าพึงปรารถนาและจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนไม่เพียงแต่เฉพาะผู้นำหรือผู้ปกครองเหมือนดังที่เพลโตเข้าใจ การที่จะได้คุณธรรมมาแต่ละอย่างก็จำเป็นที่จะต้องมีการฝึกฝนตนเอง หนึ่งในเงื่อนไขจำเป็นที่จะนำไปสู่ความฉลาดรอบคอบคือการแสวงหาความรู้หรือการเรียนรู้ที่จะรู้ การรู้(knowing)ของคนเราอาจแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ คือ (1)การรู้ในฐานะที่เป็นการบอกได้ว่าอะไรเป็นอะไร เช่น เรารู้ว่า ดร.ทักษิณ ชินวัตรเป็นนายกรัฐมนตรีของไทยในปัจจุบัน เป็นต้น (2)การรู้ในฐานะที่เป็นการที่สามารถบรรยายหรืออธิบายได้ เช่น เรารู้ว่าทำไมน้ำจึงไหลจากที่สูงไปสู่ที่ต่ำ หรือรู้ว่าทำไมยายไฮจึงยืนหยัดต่อสู้เพื่อผืนนาที่เสียไปเป็นเวลาหลายสิบปีโดยไม่รู้จักยอมแพ้ ดังนั้น

เป็นต้น (3)การรู้ในฐานะที่มีประสบการณ์แบบเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น มาลีซึ่งเคยให้กำเนิดบุตรมาแล้วกลัวว่าแก่เพื่อนของเธอซึ่งเพิ่งคลอดบุตรว่า “บัดนี้เธอคงรู้แล้วสินะว่าการคลอดลูกเป็นอย่างไร” การเรียนรู้ตามแนวของพุทธศาสนาจัดได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ในพระสูตรตันตปิฎก ได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสดับฟัง สัทธรรม การฟังคำสอน การอ่านหนังสือ การหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ล้วนจัดอยู่ในการเรียนรู้ประเภทนี้ทั้งสิ้น (2) สัมปฐิสังเสวะ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากการคบหาสัตบุรุษ การคบหากัลยาณมิตร แนวทางการเรียนรู้แบบไดอะเลคติก(dialectic)ของเพลโตก็ดี หรือแบบเสวนา(dialogue)ของเปาโล แฟร์ก็ดี ล้วนจัดอยู่ในการเรียนรู้ประเภทนี้ทั้งสิ้น พุทธภาษิตกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นหนึ่งในอบายมุข ๖ ว่า “อย่าคบคนชั่วเป็นมิตร” (3) โยนิโสมนสิการ หมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำในใจโดยแยบคาย การคิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี หลังจากที่ได้ยินได้ฟังหรือได้ข้อมูลจากแหล่งต่างๆมาแล้ว ต้องรู้จักนำมาคิดไตร่ตรองและประเมินค่าด้วยตนเอง (4) อัมมานุอัมมปฏิบัติ หมายถึงการเรียนรู้อันเกิดจากการปฏิบัติธรรม

การเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ของ จอห์น ดิวอี้ อาจพอที่จะอนุโลมให้เข้าข่ายการเรียนรู้ประเภทนี้

3.2 เรียนรู้ที่จะทำ (Learn to Do)

ในโลกตะวันตกโดยเฉพาะอารยธรรมกรีกนั้น มีการแยกแยะระหว่าง “รู้เพื่อรู้” และ “รู้เพื่อปฏิบัติ” การแยกแยะดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลต่อลูกหลานชาวตะวันตกมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ตรงข้ามกับชาวตะวันออกที่ไม่ค่อยให้ความสนใจ “รู้เพื่อรู้” เลย ความสนใจของปราชญ์ตะวันออกมุ่งไปที่ “รู้เพื่อปฏิบัติ” แต่เพียงอย่างเดียว “รู้เพื่อปฏิบัติ” สำหรับชาวตะวันออกหมายถึง “รู้เพื่อชีวิต” ผลที่ตามมาก็คือสิ่งที่ปราชญ์ตะวันออกถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงต้องเป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติได้ในชีวิตจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางด้านจริยธรรม ศีลธรรมและศาสนา วิธีคิดแบบปราชญ์ตะวันออกทำให้ศาสนารุ่งเรือง กล่าวได้ว่าศาสนาใหญ่ๆ ในโลกล้วนแล้วแต่มีถิ่นกำเนิดในโลกตะวันออกทั้งสิ้น ถ้าหากจะกล่าวว่าโลกทั้งโลกเป็นหนี้บุญคุณปราชญ์ตะวันออกในเรื่องของศาสนาก็คงไม่ผิด ในโลกตะวันตกนั้นปราชญ์ให้ความสนใจ “รู้เพื่อรู้” พอๆ กับที่สนใจ “รู้เพื่อการปฏิบัติ” ถ้าหากคนตะวันตกอยากรู้ว่าปลาหมึกมีเกล็ดทั้งหมดกี่เกล็ด เขาก็จะนั่งนับไปจนครบไม่ว่าจะใช้เวลาานสักเท่าไรก็ตาม ถ้าหากเขาอยากรู้ว่าในวงจรชีวิตของงูเห่ามันมีการลอกคราบกี่ครั้งเขา

ก็จะเริ่มสังเกต ถ้าหากผลปรากฏว่าคนที่สังเกตตายก่อนงูก็จะมีคนมาสังเกตต่อ ถ้าหากเขาอยากรู้ว่าบนยอดเขาเป็นอย่างไร เขาก็จะปีนไปจนถึงถึงแม้ว่าจะเต็มไปด้วยอันตรายก็ตาม เขาเหล่านั้นไม่เคยถามตนเองว่าจะรู้ไปทำไม ซึ่งมักจะต่างจากบ้านเราที่มักถามตนเองด้วยคำถามแบบนี้เสมอ เมื่อมองไม่เห็นประโยชน์อะไรก็จะไม่ทำเหมือนอย่างชาวตะวันตก ทำที่แบบ “รู้เพื่อรู้” ก่อให้เกิดวิทยาศาสตร์ขึ้นมา อริสโตเติลกล่าวว่าปรัชญา (ซึ่งหมายรวมถึงความรู้ทางวิชาการทั้งหมด) เกิดขึ้นเพราะความรู้สึกลงนอนสนเท่ห์ (sense of wonder) ของมนุษย์ ถ้าหากอริสโตเติลพูดถูก ปรัชญาและวิทยาศาสตร์ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะมนุษย์ถามตนเองว่ามันมีประโยชน์หรือไม่ใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่ แต่เกิดจากการอยากรู้อยากเห็นเพราะความพิศวง ดังนั้นถ้าหากจะกล่าวว่าโลกทั้งโลกเป็นหนี้บุญคุณของชาวตะวันตกในเรื่องของวิทยาศาสตร์ก็คงไม่ผิดอีกเช่นกัน ความรู้ของมนุษย์บางอย่างจำเป็นต้องลงเอยด้วยการปฏิบัติ แต่บางอย่างก็ไม่จำเป็นต้องลงเอยไป เข้าทำนอง “รู้ไว้ใช่ว่าใส่บาตแบกหอม”

อันที่จริงการเรียนรู้ที่จะทำหรือปฏิบัติเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ทั้งในทางโลกและทางธรรม ในทางโลกนั้นเราจะต้องเรียนรู้ที่จะประกอบอาชีพการงานและแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ช่วยได้มากในการดำเนิน

ชีวิตฝ่ายกายหรือชีวิตในโลกให้อยู่รอด ส่วน การปฏิบัติในชีวิตฝ่ายจิตนั้นแยกกันไม่ออกจาก ชีวิตฝ่ายกาย ความรู้ทางศาสนาจะช่วยได้มากใน การดำเนินชีวิตฝ่ายจิต และเมื่อถึงเวลาที่ต้องจาก โลกนี้ไป เราก็จะบรรลู่ถึงความรอด กล่าวได้ว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับวิถีสวน ความรู้ทางศาสนาเกี่ยวข้องกับจุดหมาย ถ้าหาก เปรียบความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือความรู้ทางโลก เป็นเรือ เราก็อาจเปรียบความรู้ทางศาสนาหรือ ทางธรรมได้กับเข็มทิศ แต่ทั้งเรือและเข็มทิศไม่ สามารถพาเราให้ไปถึงจุดหมายปลายทางได้ถ้า หากเราไม่รู้จักรองมือปฏิบัติ ความรู้(ทั้งทางโลก และทางธรรม)และการลงมือปฏิบัติต่างก็เป็น เงื่อนไขจำเป็น ในการที่จะนำพาเราไปสู่จุดหมาย ปลายทาง

3.3 เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกัน (Learn to Live Together)

ความจริงอย่างหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยเพียงลำพัง คนเดียว มนุษย์มีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกันเสมอ อริสโตเติลถือว่ามนุษย์ไม่มีความ พอเพียงในตนเองซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ถึง จะอยู่กันเป็นครอบครัวก็ยังไม่พอเพียง มนุษย์จะมีความพอเพียงในตนเองก็ต่อเมื่ออยู่ รวมกันในสังคมรัฐ ถ้าหากเราพิจารณาให้ดีเราจะ พบว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ด้วยกันในสังคมนั้นเกิด ความพอเพียงในตนเองเพราะความสามารถใน

การผลิตที่แตกต่างกันของคนในสังคมส่งเสริมให้ ทุกคนอยู่รอดด้วยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเข้า ทำนอง “หมูไปไก่มา” หรือ “ปลาแลกข้าว”

ในสมัยโบราณสังคมรัฐมักจะเป็นสังคม เล็กๆ คนที่อาศัยอยู่ในสังคมแทบจะรู้จักกันทุกคน การเรียนรู้ที่จะพึ่งพาอาศัยและดำเนินชีวิต ร่วมกันเป็นไปอย่างเรียบง่ายและไม่มีอะไร สลับซับซ้อน ต่างกับปัจจุบันที่รัฐส่วนมากมักจะมี ขนาดใหญ่และมีความสลับซับซ้อน ความ แตกต่างหลากหลายจะมีให้เห็นอยู่เสมอถึงแม้จะ อยู่ในสังคมรัฐเดียวกันก็ตาม ปัจจัยใหญ่ๆ ทาง วัฒนธรรม 2 อย่าง ที่เป็นตัวชี้ให้เห็นความ แตกต่างอย่างชัดเจนคือ ภาษากับศาสนา ระหว่าง สองสิ่งดังกล่าวสิ่งที่ดูเหมือนว่าถูกหยิบยกขึ้นมา ว่าสำคัญที่สุดในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของคน คือศาสนา เพราะศาสนาทุกศาสนาตอบคำถาม ที่ว่า เราเป็นใคร มาจากไหน และมีจุดหมาย ปลายทางอยู่ที่ใดได้ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นคือศาสนา ต่างๆ ให้คำตอบต่อคำถามดังกล่าวต่างกัน หลาย ศาสนาให้คำตอบเดียวกันแต่ทำไมถึงมีผู้พยายาม ทำให้เกิดความขัดแย้ง หรือสงครามศาสนาเกิดขึ้น แสดงว่าศาสนามีอิทธิพลสูงสุดต่อมนุษย์ใช่ หรือไม่ คำถามที่จะพิจารณาในที่นี้ก็คือเราจะ ดำเนินชีวิตอย่างมีสันติสุขท่ามกลางความ แตกต่างหลากหลายทางศาสนาได้อย่างไร

คำตอบที่จอห์น อิกนักรัปรัชญาศาสนาชาวอังกฤษนำเสนอคือมนุษย์ควรมีทำที่แบบพหุนิยมทางศาสนาถ้าหากต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนความแตกต่าง อีกคือว่าสิ่งสูงสุดมีเพียงหนึ่งเดียวแต่วิถีทางที่จะไปสู่สิ่งสูงสุดมีหลายทางแน่นอนที่สุดสำหรับเราคริสตชนสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า สำหรับอิก หนทางที่ถูกต้องที่จะนำพาไปหาพระเจ้าไม่ได้มีหนทางเดียว ถ้าหากเราคิดได้ดังนี้เราก็จะเคารพหนทางของคนอื่นและมีการเสวนากันอย่างจริงใจเกิดขึ้น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ในปัจจุบันถ้าหากคิดว่าเฉพาะหนทางของเราเท่านั้นที่จริงแท้หรือหนทางของเราดีกว่าของคนอื่น การยอมรับทำที่แบบพหุนิยมไม่ได้หมายถึงการห้ามประกาศข่าวดี เพราะการประกาศข่าวดีเป็นพันธกิจของคริสตชนทุกคนอยู่แล้ว เมื่อเราดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างคริสตชนที่ดีและมีการเสวนาแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางศาสนาทุกครั้งที่มีโอกาสก็เป็นการประกาศข่าวดีของพระคริสต์เจ้าให้ชาวโลกรู้จักอยู่แล้ว หลังจากเรียนรู้ซึ่งกันและกันแล้วจะมีหรือไม่มีการกลับใจเกิดขึ้นก็เป็นเรื่องของพระจิตเจ้า มนุษย์ไม่มีหน้าที่ที่จะเปลี่ยนแปลงใคร ทุกคนมีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลงและเลือกได้ด้วยตนเองเพราะ พระเจ้าทรงให้เสรีภาพแก่ทุกคนโดยไม่มีการยกเว้น

3.4 เรียนรู้ที่จะเป็น (Learn to Be)

ฌอง ปอล ซาทร์ นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมชาวฝรั่งเศสกล่าวว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรเลยนอกจากสิ่งที่เขาทำ ถึงแม้มนุษย์นิยมของซาทร์จะเป็นแบบจัดและค่อนข้างจะเลยเถิด แต่ก็มีความจริงที่น่านำมาพิจารณาอยู่ไม่น้อย เราไม่สามารถเรียกใครว่าเป็นคนกล้าหาญถ้าหากเขาไม่เคยแสดงการกระทำที่กล้าหาญออกมาให้ปรากฏ เราไม่สามารถเรียกเดวิด เบคแฮม หรือเอียร์รี อองรีว่าเป็นนักฟุตบอลที่เก่งกาจถ้าหากเขาไม่เคยเล่นฟุตบอลอย่างยอดเยี่ยมให้ชม ในแง่หนึ่ง การบอกวามมนุษย์ทุกคนเป็นในสิ่งที่เขาทำจึงเป็นคำกล่าวที่ถูกต้อง เราไม่สามารถเรียกใครว่าเป็นคนดีได้ถ้าหากเขาไม่เคยทำความดีเลย ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะเป็นอะไรสักอย่างย่อมบ่งชี้ถึงการเรียนรู้ที่จะทำกิจกรรมต่างๆที่จะนำไปสู่สถานภาพที่เราอยากจะเป็น

บันไดขั้นสูงสุดของลำดับขั้นแห่งความต้องการของมนุษย์ตามแนวความคิดของมาสโลว์ คือการพัฒนาตนเองให้บรรลุถึงภาวะจริง การเป็นมนุษย์ที่เติบโตเต็มที่ทั้งครบเป็นสุดยอดปรารถนาของมนุษย์ทุกคน ปัญหาก็คือจะมีสักกี่คนที่ทำได้ เพราะการที่จะบรรลุถึงจุดหมายดังกล่าวต้องอาศัยเงื่อนไขจำเป็นหลายประการแน่นอนที่สุดหนึ่งในเงื่อนไขจำเป็นเหล่านั้นคือความเพียร คำขวัญของบราเดอร์คณะเซนต์คาเบรียล คือ “ความ

อุตสาหักพากเพียรยอมพิชิตทุกสิ่ง” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ทุกสิ่งได้ด้วยความเพียร” เราหลายคนอาจเคยได้ยินคำกล่าวว่า “เก่งไม่กลัว กลัวขยัน” คำกล่าวดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกต้องยิ่งนักในชีวิตจริง คนที่มีความเพียรจนถึงที่สุดย่อมบรรลุถึงการเป็นคนเก่งหรือเป็นอะไรก็ได้ในสักวัน บ้านเรามีสุภาษิตว่า “ฝนทั่งให้เป็นเข็ม” ซึ่งให้ภาพที่ชัดเจนแจ่มแจ้งถึงอานุภาพของความเพียร พระมหาชนกบรรลุถึงความสำเร็จได้ในที่สุดก็เพราะความเพียรของพระองค์

อันที่จริงเรื่องเสาหลัก 4 ประการสำหรับการศึกษาลดชีวิตของยูเนสโกไม่ใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด ศาสนาทุกศาสนาล้วนแล้วแต่สั่งสอนเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ในที่นี้จะยกกรณีของพุทธศาสนามาให้เห็นเป็นตัวอย่าง คำสอนเรื่องสัทธรรม 3 นอกจากจะครอบคลุมเสาหลัก 4 ประการดังกล่าวแล้ว ยังให้อะไรที่มากกว่านั้นอีกด้วย สัทธรรม 3 ได้แก่ (1) ปริยัตติสัทธรรม สัทธรรมคือคำสอนอันจะต้องศึกษาเล่าเรียน อันได้แก่ พุทธพจน์ เป็นต้น คำสอนในหมวดนี้สอนให้เรารู้จักเรียนรู้จากผู้อื่นแบบที่เรียกว่า “ปรโตโมตะ” ซึ่งรวมถึงการฟังสัทธรรมและการคบหาภักตยาณมิตรดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การเรียนรู้ที่จะรู้ตามแนวของยูเนสโกจัดอยู่ในข้อนี้ (2) ปฏิบัติสัทธรรม สัทธรรมคือปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ อันได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล (กาย

และวาจา) สมาธิ (ใจ) และปัญญา การเรียนรู้ตามแนวทางของยูเนสโก ข้อสอง สาม และสี่ กล่าวคือเรียนรู้ที่จะปฏิบัติ เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกัน และเรียนรู้ที่จะเป็นจัดอยู่ในข้อนี้ทั้งหมด (3) ปฏิเวธสัทธรรม สัทธรรมคือ ผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ศาสนาทุกศาสนากล่าวถึงผลที่จะบรรลุถึงอันเนื่องมาจากการปฏิบัติ แต่แนวทางของยูเนสโกไม่ได้กล่าวถึง

ศาสนาคริสต์ก็ส่งเสริมการเรียนรู้จากการเรียนคำสอน การอ่านพระคัมภีร์ การได้ยินได้ฟังและสนทนากับผู้รู้ หลังจากที่เราจักเรียนรู้ที่จะรู้แล้วก็เรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง พระเยซูเจ้าตรัสว่า “มิใช่ทุกคนที่กล่าวแก่เราว่า ‘พระเจ้าข้า พระเจ้าข้า’ จะเข้าอาณาจักรสวรรค์ แต่ผู้ที่ปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระบิดาของเรานั้นแหละจะเข้าได้” (มัทธิว ๗: ๒๑) และการปฏิบัติก็ต้องดีทั้งกาย วาจาและใจ ใครที่คิดลามากก็ถือว่าได้ทำบาปแล้วเช่นกัน ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติก็เป็นไปในการทำงานว่า “เราเก็บเกี่ยวในสิ่งที่ได้หว่านไว้” ซึ่งตรงกับของทางพุทธศาสนาว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

4. เรียนรู้ที่จะรู้จักตนเอง (Learn to Know Thyself)

โสกราตีสกล่าวไว้ว่า “ชีวิตที่ปราศจากการตรวจสอบไม่มีค่าควรแก่การดำรงอยู่” เขาถือว่าปรัชญามีหน้าที่ช่วยให้มนุษย์รู้จักตนเอง คำกล่าว

ที่ว่า “จงรู้จักตัวท่านเอง” (Know thyself) เป็นพันธกิจที่โสกราตีสยึดถือและพยายามที่จะทำให้ชาวเอเธนส์ทั้งหลายที่สำคัญตนผิติดคิดว่าตนเองรู้หรือฉลาดได้สำนึกและรู้จักตนเอง การรู้จักตนเองฟังดูแล้วดูเหมือนง่ายแต่จริงๆ แล้วยากเพราะคนเรามีแนวโน้มที่จะเข้าข้างตนเองเสมอ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ซงจ็อกกล่าวว่ “คนที่เอาชนะคนอื่นได้นั้นถือว่าเก่ง แต่คนที่เอาชนะตนเองได้นั้นเก่งกว่า” เราไม่มีทางที่จะเอาชนะตนเองได้เลยหากเราไม่รู้จักตนเองเสียก่อน คนที่รู้จักตนเองนั้นย่อมรู้จักอ่อนจุดแข็ง รู้จักความถนัดความสนใจของตนเอง รู้ว่าสิ่งไหนชอบหรือไม่ชอบ ในที่นี้จะกล่าวถึงการรู้จักตนเองในฐานะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เท่านั้น เด็กๆ บ้านเรามักมีความเข้าใจที่ผิดๆ ว่าเราสามารถแบ่งนักเรียนนักศึกษาออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เก่งคำนวณแต่ไม่เก่งภาษากับเก่งภาษาแต่ไม่เก่งคำนวณ อันที่จริงถ้าหากใช้ภาษาและการคำนวณมาเป็นเกณฑ์วัดแล้วเราจะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ (1) เก่งคำนวณแต่ไม่เก่งภาษา (2) เก่งภาษาแต่ไม่เก่งคำนวณ (3) เก่งทั้งคำนวณและภาษา และ (4) ไม่เก่งทั้งคำนวณและภาษา คำถามที่ถามได้ทันทีคือเรามีเพียงแค่เรื่องของภาษาและการคำนวณเท่านั้นหรือสำหรับเป็นเกณฑ์วัดความเก่งของคน คำตอบคือไม่เลย เพราะบางคนเรียนหนังสือไม่เก่งแต่เล่นกีฬาเก่งหรือเล่นดนตรีเก่ง ความเก่งของคนไม่ได้มี

แต่เรื่องของไอคิวและอีคิวแต่เพียงเท่านั้นแต่มีมากมายจนไม่อาจบรรยายให้หมดได้ อย่างไรก็ตามในที่นี้จะยกตัวอย่างจากนักจิตวิทยาชื่อไฮเวิร์ด การ์ดเนอร์มาให้ดูเป็นแนวทางในการสำรวจตนเอง ในหนังสือของเขาชื่อ *Frames of Mind* (1983) การ์ดเนอร์แบ่งลักษณะต่างๆ ของสติปัญญาออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้ คือ (1) ความสามารถด้านภาษา (linguistic) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะมีความไวต่อความหมายและระเบียบของคำ โดยปกติเขาจะชื่นชอบในการอ่าน การเขียน การเล่าเรื่อง การเล่าข่าว และชอบเล่นเกมการใช้คำ เช่น ปริศนาอักษรไขว้ เป็นต้น (2) ด้านตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์ (logical-mathematical) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะมีความสนใจในหัวข้อของการใช้เหตุผล และรู้จักรูปแบบ (patterns) และระเบียบ คนเหล่านี้จะมีความสนุกสนานกับตัวเลข และต้องการที่จะรู้ว่าสิ่งต่างๆ ทำงานได้อย่างไร (3) ด้านร่างกายและประสาทสัมผัส (bodily-kinesthetic) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะสามารถใช้ร่างกายได้เก่งและจัดการกับวัตถุต่างๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว เขาจะชื่นชอบในเกมกีฬาประเภทต่างๆ (4) ด้านดนตรี (musical) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะมีความไวต่อระดับเสียง ทำนอง จังหวะและน้ำเสียง เขารักที่จะฟังเพลงและเล่นดนตรี (5) ด้านอวกาศ (spatial) คนที่มี

ความสามารถในด้านนี้จะสามารถรับรู้โลกได้อย่างถูกต้องและสามารถที่จะสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงแง่มุมต่างๆของโลก คนเหล่านี้จะชื่นชอบการมองดูแผนที่และสร้างปริศนาจิ๊กซอว์ต่างๆ พวกเขาสามารถแยกสิ่งต่างๆออกจากกันและนำกลับมารวมกันได้เหมือนเดิม (6) ด้านธรรมชาตินิยม (naturalist) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะสามารถรู้จักและแยกประเภทของสปิชีส์ พืช และสัตว์ต่างๆในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เขาจะชื่นชอบเดินทางไปในโลกกว้างเพื่อสังเกตพืช สัตว์ และแมลง (7) ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (interpersonal) คนที่มีความสามารถในด้านนี้สามารถที่จะเข้าใจคนและสัมพันธภาพประเภทต่างๆ คนประเภทนี้จะมีเพื่อนฝูงมากและเป็นตัวกลางเชื่อมต่อให้คนอื่นรู้จักกัน เขาจะมีความสามารถในการทำงานเป็นทีม (8) ด้านสัมพันธภาพภายในจิตของตนเอง (intrapersonal) คนที่มีความสามารถในด้านนี้จะสามารถใช้ความรู้สึกนึกคิดของตนในการเข้าใจตนเองและผู้อื่น คนเหล่านี้จะสามารถบังคับควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีและชอบที่จะสังเกตและรับฟังผู้อื่น พวกเขาจะทำงานได้ดีเวลาอยู่ตามลำพัง

คำถามที่ถามได้ในทันทีคือ สถิติปัญญาหรือความสามารถของบุคคลมีเพียง 8 ประเภทนี้เท่านั้นหรือ คำตอบคือ เปล่าเลยเพราะความสามารถของมนุษย์นั้นมีนับไม่ถ้วน ยกตัวอย่างเช่น คน

บางคนลึนหายใจได้เก่งและสามารถดำน้ำได้นานๆ คนบางคนสามารถปีนขึ้นไปในที่สูงๆ ได้โดยไม่รู้สึกลำบาก คนบางคนมีสมาธิสูงมากเวลาที่อ่านหนังสือหรือทำอะไรอยู่มักจะไม่ไยยินเวลาที่คนเรียก คนบางคนสามารถกระตุนหรือชักนำให้คนอื่นทำบางสิ่งบางอย่างได้ คนบางคนสามารถสะกดจิตได้ คนบางคนฝันแม่นมาก คนบางคนสามารถมองเห็นเหตุการณ์ได้ล่วงหน้า ฯลฯ

อภิญญา 6 ประการในพุทธศาสนาแตกต่างจากสถิติปัญญา 8 ประเภทของการ์ดเนอรัอย่างสิ้นเชิง

อภิญญา 6 ได้แก่ (1) อิทธิวิธี หมายถึง ความรู้ที่ทำให้สามารถแสดงฤทธิ์ต่างๆได้ (2) ทิพพโสต หมายถึงญาณที่ทำให้มีหูทิพย์ (3) เจโตปริยญาณ หมายถึงญาณที่ทำให้สามารถอ่านใจคนอื่นได้ (4) ปุพเพนิวาสานุสสติ หมายถึง ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ (5) ทิพพจักขุ หมายถึงญาณที่ทำให้มีตาทิพย์ (6) อาสวักขยญาณ หมายถึงญาณที่ทำให้อาสวะหรือกิเลสสิ้นไป จากตัวอย่างต่างๆ เหล่านี้ทำให้เราตระหนักว่าความสามารถทางด้านสถิติปัญญาของมนุษย์นั้นมีมากมายเหลือคณานับ

หน้าที่ของเราแต่ละคนคือค้นหาความสามารถของตนเองให้พบ “จงรู้จักตนเอง”

5. เรียนรู้ที่จะรู้จักและรักเพื่อนมนุษย์ และพระเจ้า (Learn to Know and Love Your Neighbor and God)

ในหนังสือของท่านชื่อ The Steps of Humility นักบุญเบอ์นาร์แห่งแคลร์โวถือว่าความสุภาพ ถ่อมตนหรือความรู้สึกต่ำต้อย (humility) เป็นหนทางที่นำไปสู่ความจริง ท่านได้แบ่งลำดับขั้นของความจริงออกเป็น 3 ขั้นคือ (1) การรู้จักตนเอง (2) การรู้จักเพื่อนบ้านของเรา และ (3) การรู้จักพระเจ้า แนวทางของท่านไปกันได้กับแนวทางของโสกราตีสซึ่งถือว่าถ้าหากคนเราหยิ่งหรือคิดว่าตนเองรู้แล้วมักจะชี้เกียจและไม่เสาะแสวงหาความรู้ โสกราตีสจึงประพุดิตตนคล้ายๆกับตัวเหลือบที่คอยกัดม้าที่กำลังหลับไหลให้รู้สึกตื่นตัว บรรดาชาวเอเธนส์ที่สำคัญผิดคิดว่าตนเองเป็นคนฉลาดหรือรู้ หลังจากที่เจอคำถามของโสกราตีส สองสามคำถามต่างก็นิ่งอึ้งตอบไม่ได้ไปตามๆ กัน

หลายคนอาจรู้สึกสับสนกับพระดำรัสของพระเยซูเจ้าที่ว่า “เราคือหนทาง ความจริงและชีวิต ไม่มีใครไปหาพระบิดาได้นอกจากผ่านทางเรา” (ยอห์น ๑๔: ๖) บางคนเข้าใจว่าคนที่จะเอาตัวรอดไปสวรรค์จะต้องเป็นชาวคริสต์เท่านั้น คนอื่นไม่มีสิทธิ์เพราะ “ไม่มีความรอดนอกพระศาสนจักร” แต่พระเยซูเจ้าทรงให้คำตอบที่กระจ่างชัดเวลาที่พระองค์ตรัสถึงวันพิพากษา พระองค์ตรัสว่า “เราบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า ท่านทำสิ่งใดต่อ

พี่น้องผู้ต่ำต้อยที่สุดของเราคนหนึ่ง ท่านก็ทำสิ่งนั้นต่อเรา” (มัทธิว ๒๕: ๔๐) เพื่อนบ้านของเราจึงไม่ได้เป็นเพียงแต่คนชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกันและนับถือศาสนาเดียวกันเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกคนทั้งต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา คนที่อยู่ชายขอบของสังคมตลอดจนแม้กระทั่งศัตรู ชาวสะมาเรียผู้ใจดีเป็นแบบอย่างของเพื่อนบ้านที่ดี คงไม่มีใครกล้าบอกว่าเขาไปสวรรค์ไม่ได้เพียงแค่เพราะไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ชาวคริสต์ที่มีศรัทธาย่อมสามารถพบน้ำพระทัยของพระเจ้าได้เสมอผ่านทางเพื่อนมนุษย์ และเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

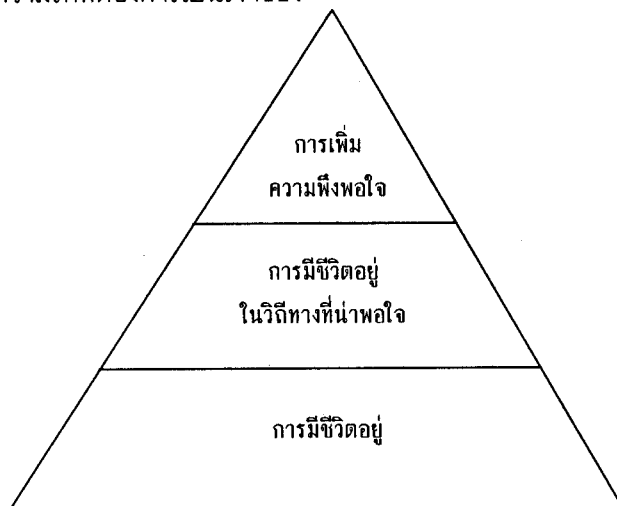
ปณิธาน 3 ข้อของท่านพุทธทาสภิกขุดูเหมือนว่าไปกันได้ดีกับความจริง 3 ขั้นของนักบุญเบอ์นาร์แห่งแคลร์โว ท่านพุทธทาสเสนอว่า (1) เราควรศึกษาศาสนาของตนอย่างถ่องแท้ (2) เราควรศึกษาศาสนาของผู้อื่นอย่างถ่องแท้ และ (3) เราทุกคนควรร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้กับลัทธิวัตถุนิยมซึ่งไม่เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ถ้าหากศาสนิกชนทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม ร่วมแรงร่วมใจกันขจัดและต่อต้านความชั่วร้ายทั้งปวงที่มีอยู่ในโลกและในแต่ละคนแล้ว ทุกคนก็ย่อมอยู่ในสายทางแห่งความรอดแน่นอน

6. ศิลปะในการดำรงชีวิตของไวท์เฮด และคุณธรรม 13 ประการของเบนจามิน แฟรงคลิน

อับราฮัม มาสโลว์นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ 5 ขั้น จากต่ำไปหาสูง อันได้แก่ ความต้องการทาง สรีระ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความ ต้องการความรัก ความต้องการความนับถือ และ ความต้องการที่จะพัฒนาดินให้บรรลุถึงภาวะจริง มาสโลว์เชื่อว่าความต้องการของมนุษย์ค่อยๆ เติบโตขึ้นทีละขั้น เมื่อได้ขั้นหนึ่งแล้วก็อยากได้ อีกขั้นที่สูงขึ้นไป เราจะเห็นได้ว่าโมเดลของมาสโลว์มี จุดอ่อนหรือข้อบกพร่องอย่างน้อย 2 ประการคือ (1) ทฤษฎีของมาสโลว์ขาดมิติทางศาสนาและจิต วิญญาณ จิตวิทยาของมาสโลว์เป็นแบบมนุษย์ นิยมซึ่งไม่เชื่อในพระเจ้าและสิ่งสูงสุด ถึงแม้มาส โลว์จะกล่าวถึงความรักในทฤษฎีของเขา แต่ความ รักที่เขากล่าวถึงเป็นความรักที่ต้องการเป็นเจ้าของ

แบบชาวโลกทั่วไป ไม่ใช่ความรักแบบ agape (2) ความรักไม่ใช่สิ่งที่มาหลังความต้องการทางสรีระ และความต้องการความมั่นคงปลอดภัย แต่เป็น ความต้องการอันดับแรกของมนุษย์ เราคริสตชน เชื่อว่าพระเจ้าทรงเป็นองค์ความรัก พระเจ้าทรง เป็นที่มาของสิ่งทั้งหลายและจุดหมายของสิ่ง ทั้งหลาย ดังนั้นความรักจึงเป็นจุดเริ่มต้นของทุก สิ่งและจุดหมายของทุกสิ่ง

อัลเฟรด ไวท์เฮดนักปรัชญากระบวนการได้นำเสนอโมเดลเกี่ยวกับศิลปะในการดำรงชีวิตที่ รวมวิทยาศาสตร์และศาสนาเข้าไว้ด้วยกันใน ทำนองเดียวกับที่ร่างกายกับจิตวิญญาณรวมเป็น บุคคลคนเดียวกัน โมเดลของไวท์เฮด ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น เรียงลำดับจากต่ำไป หาสูง คือ (1) การมีชีวิตอยู่ (2) การมีชีวิตอยู่ใน วิถีทางที่น่าพึงพอใจ และ (3) การทำให้ความพึง พอใจเพิ่มมากขึ้น เพื่อมองเห็นภาพที่ชัดเจนโปรด สังเกตแผนผังต่อไปนี้

ไวท์เฮดมองเห็นคุณค่าทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนาเช่นเดียวกับไอน์สไตน์ที่กล่าวว่า "วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากศาสนานั้นง่อยเปลี้ย แต่ศาสนาที่ปราศจากวิทยาศาสตร์นั้นมีบอด" เพราะฉะนั้นระบบความคิดทั้งหมดของไวท์เฮดจึงเป็นแบบองค์รวม ทั้งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และคุณค่าทางศาสนาจึงรวมอยู่ในโมเดลของไวท์เฮด ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ส่งเสริมชีวิตฝ่ายกายในขณะที่คุณค่าทางศาสนาส่งเสริมชีวิตฝ่ายจิต วิทยาศาสตร์และศาสนาจึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์

เบนจามิน แฟรงคลินเป็นตัวอย่างของคนที่ดีดำเนินชีวิตทางโลกที่มองเห็นคุณค่าทั้งของวิทยาศาสตร์และศาสนา ในที่นี้จะกล่าวถึงคุณธรรม 13 ประการที่ท่านยึดถือในชีวิต สิ่งที่ท่านถือว่าเป็นคุณธรรมได้แก่

1. ความเงียบ (silence) จงหลีกเลี่ยงการพูดคุยที่ไร้สาระ
2. ความสะอาด (cleanliness) จงรักษาร่างกาย เสื้อผ้าและบ้านช่องให้สะอาดอยู่เสมอ
3. ความถ่อมตน (humbleness) จงดำเนินชีวิตเฉกเช่นเดียวกับพระเยซูเจ้าและโสกราตีส
4. ความมีระเบียบ (order) จงจัดสิ่งของให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
5. การควบคุมตนเอง (self-control) จงรู้จักควบคุมความประพฤติของตน อย่าปล่อยให้กิเลสตัณหาครอบงำ
6. การรู้จักประมาณตน (temperance) จงรู้จักประมาณตนในการกินและดื่ม
7. ความขยันหมั่นเพียร (industry) จงรู้จักหาสิ่งที่มีประโยชน์ทำอยู่ตลอดเวลา อย่าปล่อยให้เวลาให้ผ่านไปโดยสูญเปล่า
8. ความซื่อสัตย์สุจริต (honesty) จงซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น อย่าหลอกตนเองและผู้อื่น
9. ความยุติธรรม (justice) จงรักษาความยุติธรรมและอย่าเอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น
10. ความมัธยัสถ์ (savings) จงรู้จักประหยัดและอดออม ใช้เงินเฉพาะในสิ่งที่จำเป็น อย่าใช้ในสิ่งที่ต้องการ
11. ความมั่นคงของจิตใจ (firmness of mind) จงเป็นคนที่ได้เด็ยมั่นคงและยืนหยัดในหลักการที่ถูกต้อง จงรักษาสัญญาเสมอ
12. ความมีศีลธรรม (morality) จงปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม
13. ความสงบ (calmness) จงมีความสงบ อย่าเป็นกังวลและเสียใจในความผิดพลาดที่ผ่านมาไปแล้ว

7. แนวทางในการพัฒนาชีวิตเพื่อปวงชน

จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาปฏิบัตินิยมกล่าวว่า ชีวิตคือความเจริญงอกงาม (growth) ตราบใดที่ยังมีลมหายใจ ชีวิตก็ต้องพัฒนาเรื่อยไป คำถามที่เกิดขึ้นคือเรามีชีวิตเพื่ออะไร คำถามแบบนี้วิทยาศาสตร์ตอบไม่ได้ แต่ศาสนาทุกศาสนามีคำตอบสำหรับคำถามดังกล่าว สำหรับเราชาวคริสต์คำตอบคือเรามีชีวิตนี้เพื่อชีวิตนิรันดร์ เราจะบรรลุถึงชีวิตนิรันดร์ได้อย่างไร เราจะบรรลุถึงชีวิตนิรันดร์ได้ก็โดยอาศัยผ่านทางพระเยซูเจ้า โดยการแบกกางเขนตามพระองค์ไป พระเยซูเจ้าทรงรับทรมานและยอมตายบนไม้กางเขนเพื่อผู้อื่น ดังนั้นการแบกกางเขนเดินตามพระองค์จึงหมายถึง การดำเนินชีวิตเพื่อผู้อื่นนั่นเอง การที่จะดำเนินชีวิตเพื่อผู้อื่นได้ก็จะต้อง (1) รู้จักตนเอง (2) รู้จักผู้อื่น และ (3) รู้จักพระเจ้า ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

คำถามที่ว่า เราเป็นใคร มาจากไหน ขณะนี้ อยู่ที่ใดและจะไปไหน จะช่วยเราให้รู้จักค้นหาตนเอง คาร์ล มาร์กซกล่าวว่าเราเป็นในสิ่งที่เรากิน คำกล่าวของมาร์กซจะถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ถ้าหากมนุษย์เป็นแต่เพียงสสาร สิ่งที่เรากินเข้าไปก็ไปเพิ่มอะตอมให้กับร่างกายเท่านั้น แต่ความเป็นจริงคือมนุษย์ไม่ได้มีแต่เพียงร่างกายเท่านั้นแต่ยังมีจิตวิญญาณอีกด้วย ดังนั้นคำกล่าวของมาร์กซจึงถูกเพียงครั้งเดียว อย่างไรก็ตามคำกล่าวของ

มาร์กซช่วยเตือนเราให้ระมัดระวังในเรื่องอาหารการกิน ในหนังสือของเขาชื่อ Think and Grow Rich นโปเลียน ฮิลล์ กล่าวว่า เราเป็นในสิ่งที่เราคิด ถ้าหากเรามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าเพียงพอ แนวคิดเช่นนี้ได้รับการตอกย้ำจากโรเบิร์ต คิโยซากิในหนังสือของเขาชื่อ Rich Dad Poor Dad คิโยซากิถือว่าความคิดเป็นสิ่งสำคัญเพราะเราคิดอย่างไรเราก็จะเป็นอย่างนั้น เช่นคนจนคิดว่าชาตินี้ทั้งชาติคงไม่มีวันรวยและต้องทำงานหนักตลอดชีวิต เขาก็จะเป็นคนจนและทำงานหนักไปตลอดชีวิต คนชั้นกลางคิดว่าจะต้องหางานที่มั่นคงทำให้ได้ เขาก็จะได้ทำงานที่คิดว่าจะมั่นคงไปจนตลอดชีวิต ส่วนคนรวยคิดว่าทำอย่างไรจึงจะรวย จะหาเงินและลงทุนได้อย่างไร ในที่สุดเขาก็จะมีชีวิตที่ร่ำรวยเงินทอง ความคิดเป็นสิ่งที่มียุทธพลยิ่งต่อชีวิตของเรา ดังนั้นคิโยซากิจึงเสนอแนะว่าเราจะต้องควบคุมความคิดของเราให้ได้ ในทำนองเดียวกัน สำหรับเราคริสตชน หากคิดอยากไปสวรรค์และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าแล้วเราก็จะต้องบรรลุถึงได้ในสักวัน

เมื่อคนเราคิดอะไรสักอย่างและเชื่อตามที่คิดความสำเร็จย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ช้าก็เร็ว ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นแรงผลักดันที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของมนุษย์ พระเยซูเจ้าทรงตรัสสอนไว้ว่าถ้าหากใครมีความเชื่อแม้แต่เพียงน้อยนิด เขาก็ย่อมจะสามารถเคลื่อนย้ายภูเขาได้ ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ

และเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตของเรา เมื่อเราคิดและเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว สิ่งที่จะเป็นเครื่องตัดสินว่าเราจะบรรลุถึงสิ่งดังกล่าวได้ก็คือ การกระทำของเรานั้นเอง ไม่มีใครบอกว่าเราเป็นคนดีได้หากเราไม่กระทำความดี โดยนัยนี้ อริสโตเติล และชาร์ตจึงพูดถูกที่บอกว่าเราเป็นในสิ่งที่เราทำ

เมื่อเราลงมือทำอะไรสักอย่าง สิ่งที่เราต้องพบแน่ๆ คือความผิดพลาด อย่าปล่อยให้ความผิดพลาดมาขวางกั้นจุดมุ่งหมายของเรา ถึงจะผิดพลาดก็หมั่นทบทวนครั้งก็อย่าได้ท้อแท้สิ้นหวัง ดังนั้น ความหวังจึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นอีกประการหนึ่งสำหรับมนุษย์ทุกคน ถึงเราจะล้มล้กก็ครั้งก็ขอให้ลุกขึ้นมาเสมอ ให้ยึดถือคติว่า “ผิดเป็นครู รู้เป็นวิชา” ไม่ว่าชีวิตของเราจะพบกับสิ่งเลวร้ายที่หนักหนาสาหัสสักปานใดก็ตาม ให้เรารู้จักแสวงหาน้ำพระทัยของพระเจ้าให้พบ เหมือนดังบทกวีของเอเมอร์สันที่ว่า

ปล่อยฉันเกิดเร็วไว	ให้ฉันไปตามใจฝันทุก
แห่งที่ผ่านนั้น	หุฉันพลันแว่วดนตรี
เป็นเสียงจากสวรรค์	เจื้อยจ่านรรจ์งามวลี
จากสิ่งประดา มี	ทั้งที่แก่และอ่อนเยาว์
มาจากสิ่งดั่งาม	ทั้งจากความผิดโง่เขลา
เสียงกังวานไม่เบา	กล่อมใจเราให้ปลื้มปลาบ
เสียงเพลงนุ่มนวลแท้	ไซ้เพียงแต่จากกุหลาบ
เสียงเจื้อยแจ้วเรียบราบ	ไซ้เพียงแต่จากแม่มก
เสียงร้องดังก้องฟ้า	ไซ้แต่มาจากทุ่งตก
เสียงหวานสะท้านอก	ไซ้แต่เพียงเพลงของหญิง

แม้สิ่งสุดมืดมน	สิ่งสุดท้นทั่วจริงจริง
ทั้งหมดเหมือนเงียบนิง	แท้ที่จริงมีเสียงเพลง

เมื่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเกิดจากการกระทำของเราเอง เราอย่าได้หาเหตุผลเข้าข้างตนเองและพยายามที่จะกล่าวโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่น จงโน้มรับความผิดพลาดด้วยความสุภาพและเต็มใจที่จะปรับปรุงแก้ไข การทำผิดแล้วยอมรับผิดถือเป็นความกล้าหาญอย่างยิ่ง สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 ทรงเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งของความสุภาพและความกล้าหาญ พระองค์ทรงกล่าวคำขอโทษที่พระศาสนจักรได้ทำผิดพลาดต่อกรณีของกาลิเลโอทุกๆ ที่ไม่ใช่ความผิดของพระองค์เอง พระองค์ทรงกล้าประกาศว่า “ศรัทธาไม่สามารถที่จะขัดแย้งกับเหตุผลได้” ซึ่งเป็นการตอกย้ำคำสอนในสังคายนาวาติกันครั้งที่หนึ่ง (ซึ่งถือว่าศรัทธาต้องสอดคล้องกับเหตุผลเสมอ) ซึ่งสวนทางกับประเพณีดั้งเดิมที่ยอมรับกันมาช้านานว่า “เหตุผลไม่สามารถที่จะขัดแย้งกับศรัทธาได้” (โปรดดูรายละเอียดได้จากหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ L'OSSERVATORE ROMANO ปีที่ 25 วันที่ 4 พฤศจิกายน 1992) การยอมรับผิดและแก้ไขความผิดพลาดเป็นการกระทำที่น่ายกย่องเสมอ ไม่ใช่เรื่องที่จะทำให้เสียหน้าแต่ประการใด

8. สรุป

โลกทุกวันนี้อยู่ในยุคสมัยของสังคมข่าวสาร ในสังคมแบบนี้ถ้าใครขาดความรู้ก็ยากที่จะอยู่รอดได้ไม่ว่าคนๆนั้นจะเป็นนักบวชหรือฆราวาสก็ตาม ดังนั้นเราจำเป็นต้องมีความเก่งเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ เมื่อเราค้นพบตนเองและพัฒนาไปจนกระทั่งมีความรู้ความสามารถแล้วมีใครคนหนึ่งหรือหลายๆคนชมว่าเราเป็นคนเก่ง เราไม่มีสิทธิภาคภูมิใจแต่ประการใดเพราะพระเจ้าต่างหากเป็นผู้ประทานความเก่งให้แก่เราไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งหรือหลายทาง ดังนั้นเราจึงต้องขอบพระคุณพระองค์และถวายเกียรติแด่พระองค์เสมอ แต่ถ้าหากมีใครยกย่องว่าเราเป็นคนดีอันเนื่องมาจากการกระทำดี

ของเรา เรามีสิทธิที่จะภาคภูมิใจได้ เพราะพระไม่ได้ทรงสร้างและกำหนดเราให้เป็นคนดีหรือชั่ว แต่พระองค์ทรงสร้างเรามาให้มีเสรีภาพที่จะเลือกทางเดินของเราเองว่าจะเป็นคนดีหรือชั่วก็ได้ เมื่อเราเลือกทางของคนดีแล้วมีคนยกย่อง ก็ไม่ผิดอะไรที่จะรู้สึกภาคภูมิใจ กระนั้นก็ดี เราจะต้องไม่หลงตนเอง เราต้องโมทนาคุณพระเจ้าและถวายเกียรติแด่พระองค์ที่ทรงประทานศักยภาพและพระคุณต่างๆให้แก่เรา ทำให้เราสามารถประกอบกรรมดีต่างๆได้ มีสิ่งหนึ่งที่พึงระลึกไว้เสมอคือ ต่อให้เราเป็นคนเก่งขนาดที่ได้ทั้งประเทศหรือทั้งโลกมาไว้ในครอบครอง ก็ไม่มีประโยชน์อันใดถ้าหากวิญญาณต้องเสียไป

